

Општи и посебни протоколи о заштити деце од занемаривања и злостављања

ПРОЦЕДУРЕ И ЈАСНО ДЕФИНИСАНИ ЗАДАЦИ

Закони нису довољни, мора да постоји систем који ће у праксу моћи да проводи те законске одредбе, систем који ће бити у стању да прекозла облике злостављања и занемаривања и да реагује брзо, ефикасно да би се заштитишло дете. Зато тај систем мора да буде и проактиван - истакла је проф. др Вероника Ишпановић на недавно одржаној Скупштини Педагошког друштва Србије

Једна од тачака која је привукла пажњу педагога, на недавно одржаној седници Скупштине Педагошког друштва Србије било је и представљање Општег и посебних протокола о заштити деце од занемаривања и злостављања. О овој значајној и актуелној теми говорили су проф. др Вероника Ишпановић из Савета за права детета Владе Републике Србије и руководиоца радне групе за израду Општег протоко-

модел понашања, а не само модел насиља.

Исто тако се показало да све много зависи и од нас, стручних служби и њихове реакције од онога момента када се то злостављање открије. Да ли те службе заиста успеју да заштите дете и да му пружи прилику да се даље несметано развија? Ако то успеју, онда то враћа дететово поверење у људе и омогућује му да се врати у "нормалан" свет - образложила је

поступање којим се понижава дете стриктно забрањено, подсећа др Ишпановић.

Али, закони нису довољни, мора да постоји систем који ће у праксу моћи да проводи те законске одредбе, тј. систем који ће бити у стању да препозна облике злостављања и занемаривања и да реагује брзо, ефикасно да би се заштитило дете. Зато тај систем мора да буде и проактиван. Не може се само чекати и када се нешто деси, онда реаговати, него морамо радити на превенцији и мислим да је ту улога васпитно-образовног система огромна - оценила је проф. др Вероника Ишпановић. У том систему, објаснила је, треба да постоје одрасли и из опште популације, медији, па и сама деца, али првенствена је улога стручњака и то оних који су "сензибилни" за права детета и који знају како треба поступити, а да то буде у најбољем интересу детета.

Говорећи о оперативном мрежи, односно, оперативном тиму за заштиту деце у локалној заједници, др Ишпановић наводи да његову структуру треба да сачињавају стручњаци из социјалне заштите, из области здравства, образовања, невладиних организација које се баве заштитом деце, те полиције и правосуђа. Координатор таквог тима требало би да буде Центар за социјалну заштиту, мада то код нас у пракси није увек тако. Јер социјалне службе су прошле кроз тежак период и реформа у тој области још са папира није преточена у живот, мада има средина у којима то веома добро функционише.

У систему заштите деце у коме има много учесника, мора, како истиче др Ишпановић, да постоји јасна стратегија деловања, дефинисане улоге, одговорности и начин остваривања сарадње свих учесника у процесу заштите деце, ако то изостане онда се дешава да деца остају незаштићена и да систем не функционише.

Да би те одговорности биле јасно дефинисане, направљен је Општи протокол о заштити деце од занемаривања и злостављања и неки посебни протоколи. Они треба да обезбеде брзе и ефикасне одговоре и реакције када постоји

КОРАЦИ

У редоследу потеза и корака, особа (у школи то може бити наставник, педагог или психолог) која посумња да је неко дете занемаривано или злостављано, после консултације са школским тимом пријављује догађај надлежном Центру за социјални рад, који је дужан да позове педагога и психолога из школе како би се заједнички на "конференцији случаја", проценило шта даље да се ради са угроженим дететом, какав му је врста психокохле, (здравствене) и педагошке помоћи и подршке потребна, како укључити у сарадњу родитеље. Неопходно је направити план деловања у коме ће учествовати и стручњаци који је случај пријавио Центру, као особа од поверења за дете које му је поверило своју невољу, нарочито ако је то особа којој се дете прво обратило за помоћ.

ла, Оливера Зечевић, шеф Одсека за превенцију и сузбијање малолетничког преступништва Министарства унутрашњих послова и Александра Калезић-Вигњевећ, саветник у одељењу за стратегију и развој Министарства просвете.

Разлози за доношење Општег и посебних протокола о заштити деце од занемаривања и злостављања су, према речима проф. др Веронике Ишпановић, вишеструки и израз су потребе да се актуелном и све присутнијем проблему у нашем друштву приђе целовито и са успостављеним процедурама у којима би били јасно дефинисани поступци и задаци сваког од учесника у успостављеном систему заштите ове различите категорије деце.

Јер, евидентно је да се насиље над децом догађа и да оставља последице на њихово здравље и развој. Оно може да доведе до смрти детета, до трајних последица, инвалидности или до озбиљних телесних и менталних поремећаја. Осим тога, злостављање и занемаривање детета представља тежак терет за саму породицу у којој се то дешава, али и за само друштво које треба да их препозна и да се са тим избори. То је и политички проблем. Јер, познато је да насиље рађа насиље, а и у пракси наилазимо да су деца која су у детињству доживљавала неке облике злостављања и занемаривања и сама постајала насилници.

Истраживања показују да се то не дешава епостојотно, већ у само тридесет одсто случајева се тај циклус насиља умножава и питање је шта је са онима осталима који су исто тако били тежице злостављани и занемаривани, за које недостају подаци. И ту се показало да су били присутни неки фактори који штите дете од таквог неповољног исхода, ако је у ситуацији злостављања постојала у окружењу детета или у породици нека особа или неко из школе, на пример, учитељ, васпитач, наставник, ко је детету пружао подршку и осећај поверења и ко је детету представљао неки други

проф. др Вероника Ишпановић основне разлоге за усвајање Општег протокола.

Говорећи о обиму појава занемаривања и злостављања деце у Србији, др Ишпановић је навела да свеобухватних података о томе нема, јер нема обједињене базе података. Постоје неки подаци у здравственом систему, полицији, правосуђу, социјалној заштити, али сви су они прикупљени по различитим методологијама, уз то бележи се само оно што до тих служби дође. А светска искуства говоре да евидентирања подаци о насиљу над децом у појединим службама, представљају само мањи део стварног стања.

Да би деца била заштићена од насиља у друштву мора, најпре, да постоји законска регулатива и у том смислу је, по оци др Ишпановић, код нас од 2002. године направљен извесан помак, јер су промене одредбе Кривичног закона, које инкриминише

ПОСЕБНИ ПРОТОКОЛИ

На Скупштини Педагошког друштва Србије педагози су упознати са детаљима Посебног протокола о заштити деце од занемаривања и злостављања у васпитно-образовним установама, у чијем су вишемесечном писању учествовали директори, представници Педагошког друштва и свих ученици. Протокол је у штампи, биће издат у тиражу од 5000 примерака за шта је средства обезбедио Униџеф. Пратиће га и Приручник за примену Протокола, а следи и обука просветних радника која ће бити организована по школском управљама. О детаљима Посебног протокола педагозима је говорила Александра Калезић-Вигњевећ из Министарства просвете.

Оливера Зечевић, шеф Одсека за превенцију и сузбијање малолетничког преступништва МУП-а Србије педагозима је представила Посебни протокол полиције који се бави овом проблематику, а њиме је предвиђено и то се у пракси већ спроводи, да само обучени полицијци (значи не и школски), а таквих је у Србији 470 са лиценцима, могу да обављају прве разговоре, по пријави, са децом и лицима која су жртве насиља и то у присуство и дозволу родитеља или органа старатељства, ако не може хитно да се обезбеди присуство родитеља угроженог деце.

насиље у породици као кривично дело, а 2003. је донет и Закон о породици где се, такође, дефинише и санкционише насиље према члановима породице (не само деце већ и одраслих). И Закон о основама система образовања и васпитања, у усвојеним изменама и допунама 2005. године, јасно предвиђа да је физичко кажњавање и

сумња да је дете доживело злостављање и занемаривање, с једне стране, што подразумева ауторитативну интервенцију читавог координационог тела, укључујући и полицију, а са друге стране да се истовремено иде у правцу подршке породици да се она промени, да буде у стању да сама заштити дете, што није ни лако ни једно-

Проф. др Вероника Ишпановић: "Евидентно је да се насиље над децом догађа и да оставља последице на њихово здравље и развој"

ставно постићи, како оцењује др Ишпановић. Најтеже је мењати људе, а поготово мењати системе, али без тога се ништа неће постићи - сматра она и додаје:

Ако идемо само на то да се спроведе само неке ауторитативне интервенције, права и закони, да само кажњавамо и смештамо починиоце у затворе, а ништа не радимо на томе да се починиоци насиља и занемаривања мењају, да се породице мењају, онда ништа нисмо учинили. Зато овде мора да се спроведе уравнотежен одговор и у једном и у другом правцу - поручила је др Вероника Ишпановић.

Општи протокол, како је педагозима даље објаснила, садржи дефиниције појма занемаривања, и свих облика злостављања, психичког, физичког, емоционалног, сексуалног, описује кораке у процесу заштите деце, која је улога појединих делова система, како учесници у том систему заштите деце треба да се инструирају и на крају су интерпретирани релевантни прописи који се односе на ову проблематику.

Педагози су упознати и са главним корацима у систему заштите деце, а то су најпре откривање (препознавање) занемаривања или злостављања детета, пријављивање, затим процена и испитивање, кораци у процени неопходне интервенције, шта треба одмах и хитно урадити ако се процени да је дете у високом ризику и да злостављање треба зауставити или да је потребна интервенција.

По Протоколу је предвиђено да када неко ко је стручњак посумња да је дете занемаривано или злостављано, треба најпре да се консултује са колегама у установама (школи, здравству...), која би требало да има свој тим људи за заштиту деце од оваквих појава. Тимски се обавља процена случаја и заједнички одлучује о томе да ли ће се откривени случај пријавити надлежном Центру за социјални рад, или у зависности од процене ризика (ако је живот детета непосредно угрожен), случај пријавити и полицији.

У процени случаја високог ризика поред видљивих повреда, на пример, узима се у обзир и чињеница да ли је реч о деци предшколске доби или детету које већ има неке развојне тешкоће па је својим изазовним понашањем у већем степену потенцијално угрожено злостављањем вршњака или одраслих. У ризику су и деца у породицама где су родитељи насилни једни према другима, у којима има алкохолизма, наркоманије, душевних болести (уз оглед да сви психијатријски болесници нису нужно и агресивни).

Треба већу пажњу обратити на занемаривање деце. Сви смо склонии да се узбудимо када чујемо да је неко дете злостављано, модро и пребијено или сексуално

искористићавано, а мање запажамо занемаривану децу, ромску на пример, то нас мање погађа, пролазимо поред њих равнодушно. Међутим, ефекти занемаривања су исто тако погубни, чак и погубнији од других облика злостављања.

ПОДАЦИ

Једно шире истраживање које је радио Униџеф о положају деце, у коме су мајке питане које методе примењују да би дисциплиновале децу, показало је, по речима др Ишпановић, да 72 одсто родитеља користи неки облик психолошког или физичког кажњавања, а чак седам одсто тежке облике физичког кажњавања. У неким срединама и популацијама, на пример у најсиромашнијим, у ромским популацијама, овај вид кажњавања је много присутнији него у осталим срединама.

Истраживање у оквиру пројекта "Школа без насиља" обухватило је преко 29.000 ученика и 2.500 наставника и из њега се добио податак да је 66 процената деце једном у претходна три месеца, доживело неки облик насиља од вршњака или одраслих и да постоји 28 одсто деце која су стално у том неком циклусу насиља као жртве или виновници насилничког понашања.

ња за развој детета, а често су удружени са физичким злостављањем, експлоатацијом и представљају подлогу на коју се лакше надовезују сви облици злостављања, ако то дете у породици и окружењу нема нико да заштити - упозорава др Ишпановић и саветује да у таквим случајевима одмах треба затражити помоћ Центра за социјални рад.

Случај занемаривања детета се не пријављује Центру за социјални рад, саветује овај стручњак, ако је породица спремна на сарадњу и вољна да се мења, у случајевима када се родитељи не сналазе, који су сиромашни, ниског образовног нивоа. Тада им треба пружити помоћ и подршку.

Улога васпитно-образовног система је огромна у превенцији, много већа него осталих учесника у систему заштите деце, већа и у самом откривању детета које трпи злостављање или занемаривање. Општи протокол је обавезујући документ који налаже свим учесницима у систему заштите деце да донесу своје посебне протоколе, који прописују како треба у случајевима занемаривања и злостављања деце да поступају образовне установе, здравство, полиција... - објаснила је др Ишпановић и навела да су први такав Посебни протокол донеле установе социјалне заштите, домова за децу, затим је то учинила и полиција 2005. године, а недавно је усвојен и Посебни протокол за васпитно-образовне установе, док је у области здравствене заштите овај документ у припреми.

С. Поповић